BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH ŠTÚDIÍ

Spravodlivosť podľa J.Rawsla a R.Nozicka:

Považujeme dôchodkový systém za spravodlivý?

Bakalárska práca

Dávid Sipos **Apríl2013**

BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH ŠTÚDIÍ

Spravodlivosť podľa J.Rawsla a R.Nozicka:

Považujeme dôchodkový systém za spravodlivý?

Bakalárska práca

Bakalársky študijný program: Liberálne štúdiá
Študijný odbor 3.1.6 Politológia
Vedúci bakalárskej práce: Prof. PhDr. František Novosád, CSc.
Stupeň kvalifikácie: Bakalár (Bc.)
Dátum odovzdania práce: 30.4. 2013
Dátum obhajoby: 12. 6. 2013

Dávid Sipos **Apríl 2013**

Čestné vyhlásenie o originálnosti práce

Čestne vyhlasujem, že som predkladanú prácu vypracoval sám, iba s pomocou školiteľa a vedúceho bakalárskej práce a označil som všetky citácie a zdroje použité v texte.

V Bratislave, 30.4.2013 Dávid Sipos

Poďakovanie

Touto cestou si dovoľujem poďakovať sa školiteľovi bakalárskej práce Prof. PhDr. Františkovi Novosádovi, CSc., za odbornú pomoc a cenné rady, ktoré mi poskytol pri jej vypracovaní.

Autor práce: Dávid Sipos
Názov práce: Spravodlivosť podľa J.Rawlsa a R.Nozicka: Považujeme dôchodkový systém za spravodlivý?
Názov vysokej školy: Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií
Meno školiteľa: Prof. PhDr. František Novosád, CSc.
Komisia pre obhajoby: Samuel Abrahám, PhD., Prof. František Novosád, Mgr. Dagmar Kusá, PhD.
Predseda komisie: Samuel Abrahám, PhD.
Miesto, rok, rozsah práce: Bratislava, 2013, 41 strán
Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.)

Abstrakt

V tejto práci sa budem venovať problematike spravodlivosti podľa J. Rawlsa a R. Nozicka. Moja bakalárska práca pozostáva z hĺbkovej analýzy diel Teória Spravodlivosti od J. Rawlsa a Anarchia, Štát a Utópia od R. Nozicka. Analýzy týchto dvoch filozofických teórií sú spracované v prvých dvoch kapitolách bakalárskej práce.

Dôchodkový systém Slovenskej republiky je spracovaný v aktuálnej podobe v tretej kapitole. V závere mojej bakalárskej práci premietnem problematiku spravodlivosti do konkrétneho príkladu, čím je dôchodkový systém SR.

Rozanalyzujem jeho kladné aj záporné stránky a budem sa snažiť podrobiť tieto fakty s teóriami týchto dvoch filozofov a ponúknuť konečné riešenie či považujú takýto systém za spravodlivý a ak nie, uvediem za akých podmienok by bol tento systém pre nich prijateľný.

Thesis Author: Dávid Sipos
Title: The theory of justice by J.Rawls and R.Nozick: Do we consider Slovak pension system as the just one?
Name of University: Bratislava International School of Liberal Arts
Thesis Advisor: Prof. PhDr. František Novosád, CSc.
Committee: Mgr.Dagmar Kusá,PhD., prof.PhDr.František Novosád, CSc., Samuel Abrahám, PhD (Chairman of Commitee)
Place, year, number of pages: Bratislava, 2013, 41 pages
Academic Degree: Bachelor of Science (abbrev. Bc.)

Abstract

This paper examines the phenomenon of justice as presented by J. Rawls and by R. Nozick.

My bachelor thesis consists of the Indebt analysis of the works Theory of Justice by John Rawls and The Anarchy State and Utopia by Robert Nozick.

First two chapters of this bachelor thesis are composed of the analysis of these two philosophic theories. The current form of the pension system of Slovakia is considered in the third chapter.

By the end of my bachelor thesis, I will apply the question of justice on the particular case of the pension system of the Slovak Republic. Both, positive and negative sides of that system will be analyzed, and I will contrast these facts with theories of these two philosophers.

I will conclude by the consideration of whether these philosophers regard such system as a just one, and if they do not, I will present conditions under which that system could be for them acceptable.

Obsah

Čestné vyhlásenie o originálnosti práce iii

Poďakovanie iv

Abstrakt v

Abstract vi

Úvod 8

Stanovenie problému 11

John Rawls – Teória spravodlivosti 12

Predmet spravodlivosti 14

Ako usporiadať sociálne a ekonomické nerovnosti ? 17

Robert Nozick – Anarchia, štát a utópia 19

Princíp neviditeľnej ruky 23

Dôchodkový systém 27

Priebežne financovaný dôchodkový systém (I. pilier) 27

Význam II.piliera 30

III. pilier (Doplnkové dôchodkové sporenie) 31

Výsluhové dôchodky 32

Záver 34

Je podľa J.Rawlsa dôchodkový systém spravodlivý ? 34

Je podľa R. Nozicka dôchodkový systém v SR spravodlivý? 37

Bibliografia 41

Úvod

Žijeme vo svete, kde sa spravodlivosť čoraz viac stáva len abstraktným pojmom, ľudský faktor v hierarchiách moci zlyháva,no aj napriek tomu je legitimita moci udržateľná z dlhodobého hľadiska.Aspoň na Slovensku od roku 1989 sme tu nemali žiadny väčší exces,ktorý by vyústil v prevrat alebo revolúciu. Každé vládne obdobie, ktoré sa zmenilo, nahradila jednu skupinuiná skupina, občiansky substrát akceptoval túto zmenu v nádeji pre lepšiu budúcnosť.Ale ako dnes môžeme vidieť medzi obyčajnými ľuďmi vznikla depresia a zúfalstvo zo zlyhanejnádeje v spravodlivosť, ako aj v dôsledku ekonomickej krízy. Dôvodom prečo som si vybral túto tému je snaha pochopiť tento „abstraktný pojem“ ktorým sa oháňajú všetky mocenské zložky štátu, či hovoríme o súdoch, zákonodarstve alebo vláde a inštitúciách. Tento pojem je definovaný aj v základom dokumente nášho štátu, čím je Ústava Slovenskej republiky. Pre pochopenie tohto termínu som si vybral filozofické teórie J.Rawlsa a R.Nozicka, ktorí sa tejto problematike venujú. Táto téma je z hľadiska určovania pojmov veľmi široká, preto som sa zameral na konkrétne pojmy, ktorými môžeme základne definovať spravodlivosť. Na tento fenomén sa sťahuje veľa faktorov, ktoré ovplyvňujú tento stav. Preto ponúknem základne vysvetlenie pojmov, s ktorými budem pracovať počas tejto práce.

Základnou otázkou a pojmom bude fenomén spravodlivosti, ako je možný poriadok v spoločnosti, aké faktory stoja za týmto javom? Tento poriadok môžeme definovať ako predvídateľnosť, či koordinovateľnosť.Prvým základným faktorom na čom je založená spoločnosť sú zákony. Zákony môžeme chápať ako príkaz legitímnej moci, pri ktorých porušení hrozí sankcia. Je normálne, že všetci vedia o týchto zákonoch a ako vieme neznalosť zákona neospravedlňuje, čiže je tu vybudované nejaké povedomie o týchto zákonoch, legitimita ako ju chápeme znamená, že tí, ktorí poslúchajú musia cítiť povinnosť poslúchnuť a tí, ktorí prikážu musia cítiť povinnosť rozkázať. Všetko musí byt oprávnené. Rozdelenie bohatstva musí daná spoločnosť

akceptovať, podľa pravidla, ktoré to určuje za spravodlivé. Tento pocit je možný v štáte, ktorý si úspešne monopolizoval výkon fyzického násilia, legitímnou možnosťou, čo znamená pomocou armády, polície, tajnej služby, tieto možnosti odlišujú štát od iných organizácií. V tomto smere štát získal dominantnú pozíciu pri vytváraní poriadku.

Ďalším účinným spôsobom pri vytváraní poriadku je funkcia moci, moc môžeme definovať ako prostriedok, ktorým niekoho donútime urobiť niečo, čo by z vlastnej vôle neurobil. Určitou podobou moci je v spoločnosti hierarchia. Zákony majú písomnú podobu, im predchádzala tradícia a morálka, každá spoločnosť je na nej založená, správať sa jeden k druhému férovo. Zakladá sa na istom návyku, z ktorého je vytvorené naše svedomie.Legalita spočíva v dôvere v zákonnosť stanovených poriadkov a v právo tých, ktorí sú na ich základe povolaní vykonávať moc,dosadzuje sa podľa presne určených pravidiel. V spoločnosti je veľmi dôležitá výmena činností, ktorými sa vytvára poriadok v spoločnosti, čím je vyjadrená vzájomná potreba jeden druhého. Zmluvy, ktoré upravujú vzťahy medzi dvoma rovnoprávnymi subjektmi a spoločne zdieľané hodnoty.

Hlavným zameraním, na ktoré budem aplikovať argumenty J.Rawsla a R.Nozicka, bude dôchodkový systém, ktorý je zaužívaný v našom širšom kultúrnom regióne. Myslím tým hlavne okolité štáty Slovenskej republiky, kde môžeme vidieť veľa spoločného v kultúre. Ľudské povedomie a viera v systém v ktorom ako občania žijú je podľa môjho názoru dôležité z hľadiska efektivity a posúvania štátu do roviny blahobytu. Dôchodkový systém je fenomén, v ktorom sa odráža pocit satisfakcie za prácu odobrenú pre tento štát a vytvára sa tým určitá občianska obeta počas produktívneho veku v prospech štátu, kde žijú, ktorým výsledkom by mal byť recipročný akt od štátu k občanovi, ktorý počas svojho života vynaložil úsilie pre svoj štát, kde žil a v ktorom by rád strávil svoje posledné roky života. Tento fenomén sa nazýva aj generačná solidarita, kde mladí ľudia sú si vedomí svojej povinnosti voči starším, aby im svojou prácou zabezpečovali dôstojne dožitie v svojej krajine vo forme príjmu z dôchodkového systému.

Otázkou, ktorá ma podnietila k tejto práci je, že či ľudia, ktorí skutočne zasvätili svoj život pre svoj domov prostredníctvom práce, sú spokojní s úsilím štátu voči nim a či skutočne považujú takýto systém za spravodlivý aj v realite v ktorej žijú. K tejto problematike by som sa chcel dostať pomocou filozofických teórií a odraziť tento stav v skutočnosti. Konkrétnymi štruktúrami systémov, okolnosťami na ktoré sa prihliada, akou mierou sa určuje ohodnotenie pre dôchodok a kvóty odovzdávané pre systém počas produktívneho veku. Tu by som sa snažil hľadať riešenie tohto problému a zistiť, či jeden filozof alebo druhý v tomto smere našli východisko.

Podľa rawlsovskej teórie bol by dnešný dôchodkový systém spravodlivý? Podľa Nozicka faktory a štruktúra tohto systému bola by spravodlivá ?

Pre túto problematiku je potrebná kompletná a hĺbková analýza obidvoch diel a premietnutie týchto teórií do praxe. Tieto argumenty budú podrobené konfrontácií s konkrétnym dôchodkovým systémom, pozriem sa na štruktúru slovenského dôchodkového systému. Budem čerpať zo zákonu o dôchodkovom sporení priamo zo zbierky zákona Slovenskej republiky.

Stanovenie problému

J.Rawls je bližšie k stanovisku, že dôchodkový systém je spravodlivý. R.Nozick by nepripustil intervenciu zo strany štátu k zabezpečeniu ľudských potrieb ako je dôstojné dožitie formou príjmu z dôchodkového systému.

J.Rawls hovorí, že všetko musí byt založené na princípe dohody, proceduralizmu a rovnosti, iba vtedy je možné hovoriť o spravodlivej spoločnosti.Spravodlivá spoločnosť a štát by mali byť garantmi spravodlivosti.

R.Nozick hovorí, že štát je vytvorený na základe prirodzenej povahy ľudskej bytosti, vytvárajú sa skupiny, kde jedna súperí s druhou, silnejší pohltí slabšiu. Štát by mal zohrávať iba súdnu moc, tam kde skupiny nevedia riešiť problém.

John Rawls – Teória spravodlivosti

V tejto kapitole sa budem venovať tematike J.Rawlsa a jeho Teórii spravodlivosti. V jeho diele načrtol abstraktný prístup ako urobiť spoločnosť spravodlivú, preto v tomto diele budem rozoberať základné princípy a myšlienkové pochody tohto filozofa.

Spoločenská spolupráca je pre spoločnosť veľmi dôležitá v kontexte poriadku, akú úlohu v nej zohráva spravodlivosť? J.Rawls si kladie za úlohu určiť predmet spravodlivosti v spoločenskej spolupráci, definuje hlavný cieľ spravodlivosti a určuje jej základnú štruktúru.Jeho téza spravodlivosti ako slušnosti hovorí o tradičnom chápaní spoločenskej zmluvy. Ako vieme teória spoločenskej zmluvy je ponímaná teoreticky, t.j. abstraktne. Táto široko akceptovaná spoločnosťou prijatá zmluva je pozmenená vyjednávacími a ohraničujúcimi princípmi, východisková situácia je určená tak, že musí vyústiť k dohode o princípoch spravodlivosti(Rawls, 1995, s. 16-18).

„Spravodlivosť je prvou cnosťou spoločenských inštitúcií presne tak, ako pravda je prvou cnosťou systému myšlienok“(Rawls, 1995, s. 17).

Napriek tomu, že hocijaká teória je perfektne vypracovaná a usporiadaná musí byť zamietnutá alebo prepracovaná, ak jej výsledkom nie je pravda, tento princíp zostáva aj pri zostavovaní zákonov, akokoľvek prepracované zákony musia byť zamietnuté ak sú nepravdivé.

Podľa teórie J.Rawlsa a na základe spravodlivosti, každá osoba disponuje s neodcudziteľnými právami, ktoré sú nedotknuteľné. Nemôžu byť odňaté aj keby blahobyt celej spoločnosti na ne doplácal.Venuje sa tu otázke utilitarianizmu a zároveň ho touto teóriou vyvracia, konkrétne hovorí o tom, že tieto práva nemôžu byť odobraté niekoľkým osobám aj keby sa takýmto činom získalo viac blaha pre celú spoločnosť. V žiadnom prípade nie je dovolené obetovať pár ľudí, ktorými by sa kompenzovalo viac výhod a benefitov pre viac osôb, ba i pre celú spoločnosť.

Dostávame sa tu k faktu rovnosti a slobody. Z prvej danej premisy o pravdivosti teórie je vyvodený fakt, že sloboda a právo občana musia byť pevne zakotvené v spravodlivej spoločnosti. Aj keď podľa J.Rawsla je možné akceptovať nepravdivú, čiže zlú teóriu ak nejestvuje lepšia, to znamená, že prijmeme nespravodlivú teóriu iba v tom prípade aby sme predišli ešte väčšej nespravodlivosti. Ako definuje J.Rawls spoločnosť? Predpokladá, že je založená na organizovanosti nezávislých osôb, ktorí si vo vzájomnom spolužití určili pravidlá, normy správania sa, ktoré považujú za záväzné a pre blahobyt spoločnosti v ktorej žijú, konajú na základe nich. Definujú sa obojstranne vyplývajúce výhody s cieľom nastaviť dobro pre účastníkov danej spoločnosti. J.Rawls predpokladá, že v spoločnosti existujú konflikty záujmov a identita záujmov(Rawls, 1995, s. 17-18).

„Identita záujmov hovorí, že spoločenská koncepcia umožňuje lepší život pre všetkých, lebo každý by bol schopný iba prežívať keby bolo len vynaložené vlastné úsilie“(Rawls, 1995, s. 17).

„Konflikt záujmov hovorí, že osoby nemajú rovnaký názor na to, ako sú rozdelené statky vyprodukované s ich spoluprácou, pretože k dosiahnutiu svojich cieľov dáva každý prednosť väčšiemu podielu pred menším“(Rawls, 1995, s. 17-18).

K vyriešeniu konfliktov a identít záujmov je dôležité si vytvoriť potrebné súbory princípov, t.j. princípy spoločenskej spravodlivosti.Prvý princíp hovorí o tom ako prideľovať práva a povinnosti v základných organizáciách a inštitúciách.Určuje oblasť pre primerané rozdelenie plodov a bremien spoločenskej kooperácie(Rawls, 1995, s. 17-18).

Verejné ponímanie spravodlivosti je veľmi dôležitým faktorom, podľa J.Rawlsa by mal každý vedieť a akceptovať, že aj iní členovia tej istej spoločnosti uznávajú rovnaké princípy spravodlivosti. Vo verejnom ponímaní, inštitúcie by mali napĺňať tieto pravidlá a je verejne známe, že ich aj napĺňajú.

Spoločné črty a pozadie jednotlivých ľudí spoločnosti podľa takéhoto vnímania sú veľmi podobné,iba tak je možné splniť nároky ľudí ak vnímanie je rovnaké. Ľudský faktor a vlastné záujmy nás vedú k opatrnosti a ostražitosti, ale verejný zmysel pre

spravodlivosť dovoľuje postarať sa o stabilnosť ich spoločenstva. Vytvára sa tu občianska väzba na základe zmyslu a princípov spravodlivosti, limituje sa tak pozorovanie ostaných zámerov.

Veľa otázok vzniká v spoločnosti a nie je jasné čo považujeme za spravodlivé a čo za nespravodlivé. Ide tu o operacionalizmus, čo znamená používanie a definovanie základných pojmov spravodlivosti v danej spoločnosti. Každá autonómna osoba má vlastné predstavy a videnie skutočnosti, tak isto ak hovoríme o spravodlivosti, ľudia ju rozumejú ako nejakú oblasť princípov, ktoré definujú základné práva a povinnosti, rozdeľovanie statkov a bremien spoločenskej spolupráce. Osoby s inými predstavami sa zhodnú na tom, že inštitúcie sú vnímané ako spravodlivé, ak pravidlá nevymedzujú osobité diferencie medzi ľuďmi. Kde sú „určené pravidlá vymedzujúce náležitú rovnováhu medzi súperiacimi nárokmi pre blaho spoločenského života“(Rawls, 1995, s. 18). J.Rawls ďalej stanovuje tri základné problémy: koordináciu, efektívnosť a stabilitu. Rôznorodosť osobností v spoločnosti zároveň definuje rôznorodosť zámerov, môžu byť odlišné a nemusia zapadať do seba, môžu byť realizovateľné aj keby niekto čakal, že bude sklamaný. Zrealizovanie zámerov by malo byť v súlade so spravodlivosťou a mali by byť uskutočnené na tomto základe. Štruktúra spoločenskej spolupráce musí byť stabilná, to znamená, že ak dôjde k porušeniu spravodlivosti, stabilizačná moc musí zamedziť nasledujúce priestupky a musí obnoviť poriadok v spoločnosti. Zachovanie poriadku a udržanie poriadku v spoločnosti je možné učiniť iba ak je jasne dané čo je spravodlivé a čo nie je, toto je možné iba spoločenským konsenzom. Nedôvera a nenávisť ničia spoločenské a občianske väzby preto je potrebné vytvoriť koncepciu, ktorá by koordinovala, usporiadala a eliminovala takéto konflikty(Rawls, 1995, s. 17-19).

Predmet spravodlivosti

J.Rawls definuje ako základný predmet spravodlivosti spôsob ako sú rozdeľované základné práva a povinnosti v spoločnosti. Tento proces majú na starosti inštitúcie. Rozdeľovanie benefitov, ktoré vychádzajú zo spoločenskej spolupráce musia byť rozdelené spravodlivo a na základe princípov spravodlivosti a pravidiel jasne

stanovených. Inštitúcie chápe J.Rawls ako politické zriadenia a hlavné ekonomické mechanizmy, ktoré definujú termíny ako „súkromné vlastníctvo,zákonná ochrana slobody myslenia a slobody svedomia, konkurencia trhu, monogamná rodina“(Rawls, 1995, s. 19). Ďalej majú na starosti životné vyhliadky pre členov spoločnosti, určujú základné štruktúry, k čomu patria aj očakávania ľudí, čo ich čaká v budúcnosti,že bude, a ako môžu dúfať aký vplyv to bude mať na ich stav, či sa im bude dariť alebo nie. Sociálne pozície v spoločnosti sú odlišné, nie každý ma rovnaké vyhliadky do budúcnosti, nie každý sa narodí do lepšie situovanej rodiny, preto majú aj iný pohľad na budúcnosť, kde sa odráža ich spoločenské prostredie, z ktorého pochádzajú. Preto na vyhliadky vplýva politické zriadenie, ekonomické a spoločenské okolnosti.

Preto nie je možné aby spoločenské inštitúcie preferovali niektoré východiskové pozície pred ostatnými. Vytvára sa tým veľká nerovnosť. Nie je možné ich ospravedlňovať zaslúženosťou alebo zásluhami.Na tieto nerovnosti je nevyhnutné uplatniť princípy spoločenskej spravodlivosti. Tieto princípy vytvárajú voľbu politického zriadenia, hlavné prvky ekonomického a spoločenského systému. Spravodlivosť nejakého spoločenského modelu sa odvíja od toho ako sú určené základné práva a povinnosti na ekonomických možnostiach a spoločenských podmienkach v rôznych oblastiach spoločnosti.

J.Rawls predpokladá, že každý člen spravodlivej spoločnosti koná spravodlivo a prispieva svojím dielom k zachovaniu spravodlivých inštitúcií.Ďalej určuje teóriu čiastkovej konformnosti, ktorá študuje princípy, podľa ktorých by sme sa mali riadiť keď máme dočinenia s nespravodlivosťou. Hovoríme o teórií trestania, doktríne spravodlivých vojen, ospravedlnenia rôznych spôsobov odporu voči nespravodlivým režimom, atď.. Venuje sa tu otázkam vyrovnávajúcej spravodlivosti a porovnávania jednej formy inštitucionálnej nespravodlivosti voči inej. Takýmto hodnoteniam a kompenzáciám hľadáme východiská každý deň, ideálna teória môže ponúknuť odpovede pre systematické porozumenie(Rawls, 1995, s. 19-25).

Preto sa tu vyskytuje otázka za akých okolností sa bude formovať spravodlivosť a konkrétne prípady pri vytváraní diferencií v systéme tak, aby to bolo spravodlivé a považovali to za spravodlivé aj tí, ktorí sú na tom horšie alebo lepšie.

Základným bodom tejto koncepcie, je dohoda, musíme sa dohodnúť na tom ako spoločnosť musí byť usporiadaná, k tomuto patria požiadavky, povinnosti, a práva. Jediné čo je prijateľné je dohoda, všetko ostatné je pod našu úroveň. Je to jediný správny prístup, nakoľko patrí k našej ľudskej prirodzenosti hodnotiť skutočnosti, takto to je a takto to ma byť. Táto diferenciácia patrí pre každé naše konanie, preto aj tam kde ide o spravodlivosť. J.Rawls dostal toto povedomie do určitej teórie, čo je spravodlivé a čo nie pre moderné spoločnosti(Rawls, 1995, s. 21-23).

Všetky práva v spoločnosti sú vyjednané, to na čom sa dohodneme, ako sa bude vyjednávať a čo môžeme vyjednať, to budeme všetci považovať za spravodlivé. J.Rawls prišiel s ideou, že by sme mali vyjednávať za závojom nevedomosti, ide o princíp rovnosti, racionalitu a dohodu, ktorá je dobrá bez ohľadu na to, v akej spoločnosti sa nachádzam, nakoľko nepoznám svoju pozíciu zo všetkých možných hľadísk aby v tej diskusií nepresadzoval každý svoje záujmy. Ľudia za závojom nevedomosti majú však informácie o fungovaní zo všedného života. Za týmto závojom máme dohodnúť pravidlá, ktoré budú inštitúcie budovať v spoločnosti. Ide tu o proceduralizmus, čo znamená rokovanie, kde tí, ktorí rokujú sa považujú za rovných, lebo iba medzi nimi môže vzniknúť spravodlivá zmluva. Rokovanie prebieha v situácií v podmienkach neistoty, čo znamená, že rokujúci nevedia nič a musia sa nejako rozhodnúť, majú obmedzené možnosti aby zvážili, ktorá možnosť je najlepšia, preto sa berie najracionálnejšie rozhodnutie, čo v tomto prípade je rozhodnúť sa preto lepšie z toho zlého a počítať s tým najhorším a hľadať v tom najhoršom najlepšiu cestu. Počítať s tým maximálnym rizikom a potom voliť to najmenšie zlo. Toto vyjednávanie funguje na princípe, že všetci sme si rovní a všetci si budeme rovní. Musíme odmietnuť utilitaristickéstanovisko,čo znamená najväčšie dobro pre čo najviac ľudí, lebo neviem či nebudem ja ten, ktorý bude obetovaný pre blaho ostatných. Ako ľudia sme si všetci rovní, niekomu by sme týmto zobrali. Politické nerovnosti, vzťah vládnuci a ovládaní, musí existovať. Ako ho však urobiť spravodlivým? Hierarchie musia byť výsledkom dohody, funkčného charakteru, legitímne, a na základe legality. Obvykle je to dohoda ; dohodli by sa na tom, že tento vzťah by sa mohol obracať, existovala by otvorená pozícia k rozhodovacej pozícií, spoločnosť by existovala bez privilégií. Musia byť garantované základné politické

práva, možnosť vyjadriť sa ku všetkému, miesto je otvorené pre každého, otvorenosť je stanovená podľa istých pravidiel, za závojom má rozumný človek možnosť presvedčiť(Rawls, 1995, s. 92-99).

Ako usporiadať sociálne a ekonomické nerovnosti ?

V tomto rozhodovaní pristúpia skôr na nerovnosť, lebo schopnosti ľudí nie sú rovnaké, prečo by mal niekto doplácať na niekoho neschopnosť. Legitimizovali by sa sociálne rozdiely, ale limitovali by ich, nerovnosti nemôžu mať taký charakter aby rozbíjali právnu a politickú rovnosť, musia byť pod právnou a politickou kontrolou. Núdzovým opatrením by boli sociálne dávky, dôležitým spôsobom pre reguláciu nerovnosti by bol daňový systém. Otázkou je ako štrukturovať nerovnosť? Nakoľko je nám nútená prírodou, musíme vyčleniť nerovnosti, ktoré vznikajú ľudským konaním, nie pod kontrolou ľudskej spoločnosti. Príroda nepozná zásadné nerovnosti. Nerovnosti vznikajú z toho, že to funguje tak, že niekomu sa darí a niekomu nie, nemôže sa všetkým dariť. Za závojom nevedomosti je dohodnutá definícia, verejný systém pravidiel, ide o abstraktný objekt alebo o konkrétne usporiadanie, ktoré realizuje určité princípy, čo zabezpečuje koordináciu našich očakávaní, ktoré musia byť racionálne usporiadané a prehľadné a reciprocitu očakávaní. Ide o štyri princípy.

Prvým je systém prirodzenej slobody, trhový systém vo všetkých sférach spoločenského života. Je založený na konkurencií, dobrým príkladom je šport. Sú tu jasne určené pravidlá, všetci začínajú na jednej čiare, majú rovnaký ciel, medzi štartom a cieľom sa to začína hierarchizovať, ten kto je lepší vyhráva, nesmie sa do toho zasahovať. Na druhej strane nie každý máme rovnaký talent a nie každý dostane rovnaké sociálne predpoklady, talent zväčšuje a fixuje rozdiely, formálne existujú všetky pozície pre každého, ale defakto sa tam rodia ľudia rozličných životných šancí.

Druhým je systém liberálnej rovnosti, ktorý určuje pre všetkých rovnaké pravidlá, z prirodzenej slobody ťažíme všetci, dostane sa každému, existuje voľná konkurencia, systém formálne preferuje rovnosť šancí, ale žiaľ niektorí sme horšie niektorí lepšie pokiaľ ide o východiskové podmienky, musíme zachovať princíp konkurencie, aby si

spoločnosť uchovala dynamiku, ale zároveň musíme východiskové podmienky urobiť spravodlivejšími, aby každý mal defakto rovnakú šancu presadiť sa, aby mali rovnakú východiskovú pozíciu, aby ľudia ktorí sú približne talentovaní a rovnako usilovní, aby v živote dosiahli približne rovnako veľa . Ako to urobiť ? Nerovnosti sa dajú vyrovnať v segmente školstva a vzdelávania,fenomén pozitívnej diskriminácie: vytvoriť podmienky na úrovni školského systému tak, aby sa pomohlo sociálne slabšiemu alebo menej talentovanejšiemu, ide o snahu vyrovnať hendikepy, ktoré sú dané sociálnym postavením. Tento systém sa snaží o to, aby v tej spoločnosti bol priestor na to,aby východiskové pozície mohli byť behom životnej dráhy kompenzované. Tretím systémom je prirodzená aristokracia, aristokracia považuje za zlé, keby sa ich stav zlepšoval a iným zhoršoval, ide o fiktívny systém, ktorý v spravodlivom režime nemá obdobu.

Štvrtým systémom je demokratická rovnosť. V spoločnosti sa všetkým musí rovnomerne zvyšovať postavenie alebo životné šance. Rawls chce, aby to čo máme, bolo v korelácií s naším osobným úsilím, aby to nebolo dané od toho čo sme dostali od prírody alebo od sociálneho postavenie od našich rodičov, talent je sociálnou vymoženosťou, naše zásluhy by mali byť primárne viazané na naše úsilie. Talent je niečo, čo je človeku dané, musí byť aj talentovanosť odmeňovaná, v dimenzií, aby to dalo čosi všetkým, talent privileguje(Rawls, 1995, s. 43-56).

Robert Nozick – Anarchia, štát a utópia

Robert Nozick vo svojom diele otvára otázku či je štát potrebný a ak nie, či je treba ho vymyslieť. Podľa neho odpoveď je zakotvená v teórií prirodzeného stavu. Teória anarchie vyvracia politickú filozofiu, kde je v prvom rade potrebné skúmať štát. Podľa všeobecnej mienky vyplýva, že anarchia pre ľudí je niečo odstrašujúce, lebo majú alebo poznajú určitý obraz o štáte, preto Nozick navrhuje pozrieť sa na tento problém hobbesovským spôsobom „minimax“ čo znamená, že človek sa pozerá na anarchiu z pesimistického hľadiska, čo znamená, že sa sústredí na tie „zlé stránky“ takéhoto systému. Preto Nozick navrhuje, aby sa táto situácia otočila a pozerali sa spôsobom „minimax“ na štát tiež. Pri rozhodovaní o tom aké ciele si zaumienime dosiahnuť, bude užitočnejšie sústrediť sa na stav bez štátu, keď ľudia spravidla dodržujú morálne obmedzenia a spravidla konajú tak ako by mali (Nozick, 1993, s. 115-116).

Tento stav je tým najlepším stavom anarchie v ktorý by sme mohli rozumne dúfať. Nozick sa snaží poukázať na ten najoptimálnejší možný prirodzený stav s tým, že keď štát je lepší ako tento prirodzený stav, počíta s tým, že racionálnym dôvodom pre vznik takéhoto systému predchádza morálne konanie pre podnietenie vzniku alebo, že výsledok ako samotný štát je lepší ako predchádzajúci prirodzený stav. Otázka je, či úkony a činy, ktoré sme podnietení uskutočniť pre založenie existencie štátu sú morálne prístupne. Podľa Nozicka je morálka základom politickej filozofie, taktiež spomína anarchistov, ktorí argumentujú tým, že každý štát v určitom zmysle porušuje morálne práva a preto je nemorálny. Nozick tu argumentuje základným nástrojom štátu, čo chápe ako monopol násilia, pri ktorom použití sa vždy porušuje niekoho morálna stránka, nakoľko človek, ktorého policajti zatknú, nedáva priami súhlas na takéto konanie(Nozick, 1993, s. 116-117). Hovorí, že ak sú morálky jednotlivých skupín rozdielne, vznikajú problémy v spoločnosti a mali by sa riešiť na politickej úrovni.

Nozick chápe politiku tak, že sa dá vysvetliť aj v nepolitickom jazyku. Politika sa podľa neho rodí v nepolitických prostrediach, ale nemôžeme ju na ne zmenšovať, ako „spôsob organizácie nepolitických faktorov, ktoré sa dajú pochopiť iba v zmysle nových politických princípov“(Nozick, 1993, s. 117). Môžeme ju považovať za celkom osobitú/samostatnú oblasť. Pre maximálne pochopenie je potrebné uplatňovať prvý spôsob a vykladať politické záležitosti nepolitickými termínmi. Podľa Nozicka ak toto nebude možné, iba vtedy je potrebné zavrhnúť takúto metódu. Takéto vysvetlenie nazýva fundamentálnou explanáciou.

Navrhuje dva spôsoby vysvetlenia politického nepolitickým, vychádzať z nepolitickej situácie, ktorá smeruje k vytvoreniu politického, alebo druhý spôsob, kde z politickej situácie opísanej nepoliticky, kde politické črty budú odvodené z nepolitického obrazu. Pod teóriou prirodzeného stavu, rozumieme stanovanie „morálne prípustných a neprípustných činov a hlbokých príčin, pre ktoré istí ľudia v každej spoločnosti porušujú tieto morálne obmedzenie, a ďalej opisujúca, ako z tohto prirodzeného stavu vzniká štát“(Nozick, 1993, s. 118).

R.Nozick vychádza z prirodzeného stavu ktorý definoval J.Locke vo svojom diele. J.Locke definuje základné pravidlá prirodzeného stavu, ktorými sú : dokonalá sloboda riadiť svoje konanie a zaobchádzať so svojím majetkom a so svojimi osobami tak, ako považujú za vhodné, v medziach prirodzeného zákona, bez toho, že by žiadali povolenie, alebo záviseli na vôli niekoho iného(Nozick, 1993, s. 120).

Nikto nemá poškodzovať druhého v jeho živote, zdraví, slobode alebo majetku. V prípade obmedzenia týchto práv z dôvodu úmyselného poškodzovania voči druhému je možné uplatniť náhradu škody tak aby poškodenú stranu toto vyrovnanie uspokojilo. Každý ma právo potrestať takéhoto previnilca, do takej miery, ktorou môže zamedziť porušovanie. Locke sa riadi prirodzeným rozumom a týmto spôsobom má byť potrestaný daný previnilec do tej miery ako rozum dovoľuje pre zamedzenie k takémuto činu, náhrade alebo výstrahe(Nozick, 1993, s. 120).

Keď nevýhody prirodzeného stavu sú dostatočné veľké je možné uplatniť občiansku vládu. Tu Nozick navrhuje spôsob riešenie problémov pomocou dohody alebo jednoduchému vyhnutiu sa takémuto stavu. Snaží sa nájsť cestu k odstráneniu

daných nevýhod v rámci prirodzeného stavu a riešenie v pokiaľ možnej hĺbke prirodzeného stavu samostatne. V tom prípade, že sa využijú všetky dostupné a možné opatrenia, ktoré by mali zabrániť pretrvávajúcim nevýhodám, tak, že budú konať v medziach zákona a na základe ich práv a vyhodnotia to tak, môžu sa rozhodnúť pre vytvorenie štátu, ale podľa Nozicka je potrebné si premyslieť či liek nie je horší než choroba. Podľa Nozicka dôjde k takej situácií, že ľudia budú svoje škody preceňovať, podľa svojho uváženia keď budú mať na starosti vlastný prípad si budú myslieť, že sú vždy v práve. Bude vôľa určiť trest vyšší ako v skutočnosti je. Takýto stav vedie ku konfliktom a sporovým situáciám. Ľudia by pociťovali navzájom krivdu a nárokovali by si na neustálu odplatu. Ukončenie sporu by neznamenalo reálne ukončenie, dokým by obe strany neboli presvedčené o tom, že jeho protivník si v žiadnom prípade ani v budúcnosti túto škodu nebude chcieť nahrádzať. Takáto situácia môže vzniknúť pri banálnom a jednoduchom zákone, tak isto pri nejasnom výklade zákona. Preto v prirodzenom zákone môže jednotlivcovi chýbať sila uplatniť si svoje práva a nároky(Nozick, 1993, s. 119-120).

Ako je možné zachovať funkčnosť prirodzeného stavu? Jednotlivec v tomto prirodzenom stave má individuálne práva ako som predtým uviedol, v prípade sporu na jeho požiadanie sa k nemu môžu pridať a pomôcť mu na jeho obranu, z dôvodu priateľstva, dlžoby alebo zámenou pre niečo iné. „Skupiny jednotlivcov môžu uzatvárať združenia vzájomnej ochrany ktoréhokoľvek člena združenia brániť alebo presadzovať jeho práva reagujú tu všetci“ (Nozick, 1993, s. 121).

Takéto skupiny vzájomnej pomoci majú dve nevýhody : prvou je plné nasadenie každého člena pre ochranné účely, tu vzniká problém, kto bude determinovať ochranné funkcie, keď nebudú využití ostatní členovia, alebo nebudú potrební pre využitie. Druhým problémom, je zneužitie skupiny voči právam iných na základe paranoidných presvedčení a hádok, ďalej problémom je ak vznikne konflikt vo vnútri skupiny, kde nastane rozbroj a napríklad dvaja rozhádaní členovia sa budú snažiť dostať ostaných členov na svoju stranu(Nozick, 1993, s. 122).

Jedným riešením je metóda žiadnej intervencie, ale tento spôsob by mohol celý problém nafúknuť a podnietil by vznik pod skupín, ktoré by medzi sebou bojovali

a narušili koherentnosť skupiny. Preto táto metóda nie je adekvátna a skupina si určí pravidlá ako postupovať pri porušovaní práv jej členov. Takýto spôsob podnecuje k rastu skupiny, nakoľko má svoje pravidlá a pri zisťovaní toho, kto je v práve a kto nie vyhne sa väčším problémom a zbytočnej angažovanosti, ktorá by mohla viesť k rozporom. Prvý problém Nozick vidí vyriešením deľby práce a výmenou. Jedna časť skupiny sa bude zaoberať výkonom ochrany a druhá začne obchod s ochrannými službami. Dôležitým momentom je, že človek môže uzavrieť zmluvy a dohody, ale všetky ochranné funkcie ako napríklad zadržanie, určenie viny a potrestanie ponechať nejakej súkromnej ochrannej skupine. Nakoľko si je vedomý rizík, ktoré sú zreteľné z posudzovania vlastného prípadu, je možné delegovať takéto rozhodnutie neutrálnej, alebo menej zaujatej strane. Neutrálna alebo menej zaujatá strana by mala byť všeobecne uznávaná a akceptovaná, v tom prípade ako hovoríme o spravodlivosti, a mala by mať čistý register trestov. Všetky zainteresované strany na tomto spore si môžu určiť svojho sudcu a dohodnúť sa, že je prijateľný pre všetkých z dôvodu aby sa predišlo zaujatosti(Nozick, 1993, s. 123).

Je tu možnosť odvolania v prípade dohody a nespokojnosti jednej strany, ďalším dôležitým bodom je rešpektovanie rozhodnutia danej rozhodujúcej strany. Podľa Nozicka by bolo v dnešnom svete jednoduchšie vybrať si podľa svojej vôli inú súdnu moc ako štátnu, ale konštatuje, že ľudí vedie k využívaniu štátneho aparátu vymožiteľnosť a platnosť zákona. Ale je možné riešenie, keď sa dve strany dohodnú, že budú akceptovať rozhodnutie vybranej súdnej organizácií, v prípade nedodržania prehranej strany sporu, príde o vzácny majetok vo vysokej hodnote. A čo keď si niekto uplatní svoj nárok na inej súdnej ustanovizni? Prvá ustanovizeň nebude zasahovať do takýchto rozbrojov lebo sa bude báť nepriehľadnosti a proti odvety druhej strany. Čo ak sa dve ustanovizne nezhodnú na rozhodnutí ?

Tieto dve skupiny sa dostanú do vojny armádnymi silami, niekto musí vyhrať. Klienti prehratej skupiny nie sú dostatočne chránení a preto sa dohodnú s víťaznou skupinou.

Druhou možnosťou je vytýčenie územia na základne geografickom území. Obe strany sú silné v blízkosti ich centrál, ľudia v odľahlejších mestách prichádzajú k centru alebo

pristúpia k dohode s bližšou skupinou pre ich bezpečnosť, v každom území platí iba rozhodnutie jednej skupiny.

Treťou možnosťou je, že boje neutíchajú raz vyhráva jedna skupina a raz druhá skupina, po čase si obe skupiny uvedomia, že bez určitých pravidiel je možný stret s druhou skupinou stále pravdepodobný a preto sa dohodnú pomocou najvyšších predstaviteľov o mierovej dohode a spôsobe ako môžu riešiť svoje spory, takto vzniká odvolací súd a dohody o pravidlách súdnej moci(Nozick, 1993, s. 123-126).

Rozhodujúce skupiny sú tak geograficky rozložené, že každý človek patrí pod nejakú z nich, rozhoduje v ich sporoch a ochraňuje ich práva. Anarchia spôsobuje spontánny pohyb medzi ľuďmi na základe racionality, ochrany ich záujmu, deľby práce, vrcholí vo vzniku zoskupení, ktoré pripomínajú mini štáty.

Princíp neviditeľnej ruky

Podľa Nozicka k občianskej spoločnosti nie je potrebná dohoda. Ako došiel k tomuto faktu? Podľa Johna Locka k občianskej spoločnosti je potrebný verejný súhlas na základe vytvorenia peňazí. Nozick považuje vytvorenie trhu za spontánny fenomén, nakoľko ľudia sa budú vždy snažiť vymieňať svoje statky za viac chcené alebo viac ohodnotené statky v spoločnosti. Takto vlastník viac chceného statku v spoločnosti bude ochotne vymieňať svoje statky. Takýmto spôsobom bude vytvorená dohoda o výmene tovarov v spoločnosti. Na vôle jedincov mať niečo vzácnejšie a vlastníkov vzácnejších tovarov vymieňať. Pri takejto teórií, je pravdepodobné, že aj ostatní budú mať vôľu vymieňať tovary a toto vymieňanie ich bude čoraz viac utvrdzovať v obchodovaní. Nozick spomína sprostredkovateľov ako hybnú silu, ktorá tento proces zrýchli. Čím bude mať statok lepšiu hodnotu, ktorá vyplýva z určitých vlastností, tým rýchlejšie sa vytvorí dohoda medzi sprostredkovateľom a predávajúcim. Povolenie pre sprostredkovateľa nie je determinované verejným ani výslovným súhlasom. Nozick vychádza z teórie A.Smitha, neviditeľnej ruky.“ Každý jednotlivec chce len svoj vlastný zisk a pritom ho, tak ako v mnohých iných prípadoch, vedie neviditeľná ruka, aby sledoval cieľ, ktorý nebol súčasťou jeho zámerov“ (Nozick, 1993, s. 128). Takýmto spôsobom vysvetľuje vznik štátu. Takáto

koncepcia nie je výtvorom zdatného jedinca, alebo skupiny, je to spontánny akt viacerých subjektov, ktorí konajú na základe presvedčenia, vôli a túžby.

Je teória neviditeľnej ruky dostačujúca pre vytvorenie štátu?Nozick navrhuje dve odpovede prečo sa dominantné ochranné združenie líši od minimálneho štátu. Prvým dôvodom je teória a definícia moderného štátu podľa M.Webera, kde štát si úspešne monopolizoval výkon násilia na určitom geografickom území. K vytvoreniu štátu je potrebné mať právo vykonať násilie a byť jediným, podľa Nozicka, nestačí ak si určitá organizácia iba nárokuje na výkon násilia. V rámci štátu a jedného geograficky určeného územia, môže existovať viac skupín ako je mafia, odborári a pod. ktorí využívajú násilie tiež. Podľa Nozicka legitímnosť štátu tiež nie je jasná, lebo vo svete existujú viaceré teórie ako sú revolucionári, ktorí hovoria o tom, že systém, ktorý práve existuje, je potrebné zmeniť a naopak pacifisti, ktorí tvrdia, že nikto nemá právo vykonávať násilie.

Ako Nozick uviedol predtým, je dôležité sa sústrediť len na nevyhnutnú podmienku, t.j. že aparát ochranných skupín zdanlivo nie je dostatočný. Štát sa vyznačuje tým, že je jediný, ktorý môže rozhodovať na určitom geografickom území. Udeľuje povolenie, kto smie a kto nie použiť násilie, presne to stanovuje. Štát je garantom legitímnosti svojich povolení. Má právo udeliť trest tomu, kto takéto pravidlá poruší. Jedinečnosť a výnimočnosť štátu môže byť porušená: ak človek použil násilie, v takom prípade, že ho štát nelegitimizoval. Ak iné združenie alebo osoba sa ustanoví za východiskovú alebo druhú autoritu. Otázkou je, či štát by sa legitimizoval potrestať takýchto narušiteľov poriadku a do akej miery by bola táto skutočnosť prípustná. Nozick ďalej konštatuje, že štát je určité združenie, ktoré si kladie za úlohu udeliť trest každému, kto poruší jeho monopol násilia, bez jasného súhlasu. Štát si môže prideliť právo omilostiť. Pri potrestaní, je potrebné aby štát odhalil takéto porušenie, dokázal vinu. Na rozdiel od štátu, ochranné skupiny sa nevyznačujú takýmito povinnosťami. Takéto združenie nie je ďalej monopolným združením, nevykonáva morálne neoprávnenú činnosť. Určité združenie pozostávajúce z určitých osôb môže samo uvážiť a posúdiť svoj prípad a samo sa môže domáhať náhrady škody alebo trestu, nemusí sa nevyhnutne pripojiť k ochrannému spoločenstvu.

Ďalším dôvodom je podľa Nozicka skutočnosť, že ochranné združenia poskytujú svoje ochranné služby len osobám, ktoré im za to poskytujú finančné ohodnotenie. Je možné vybrať si z viac stupňov ochrany a podľa špecifika si priplatiť viac. Každý člen platí sám za svoju ochranu. Nefunguje tu redistributívny systém, čo znamená, že sa nežiadajú platby za iných. Ochrana je ustanovená ako ekonomický produkt, ktorý je poskytovaný trhom. V štáte sa ochrana udeľuje každému, kto žije na určitom geografickom území. Nozick konštatuje, že by tu išlo o redistributívny charakter, čo znamená, že pre udržateľnosť takéhoto systému by určité osoby financovali ochranu iným aby mohli byť ochránení. Ďalej konštatuje, že takéto ochranné združenie nemá monopol násilia ani možnosť poskytnúť ochranu všetkým, ktorí žijú na danom území, preto dominantné združenie nemôžeme nazývať štátom(Nozick, 1993, s. 125-135).

Podľa R. Nozicka prechod z prirodzeného stavu k ultraminimálnemu štátu musí byť morálne oprávnení a nesmie porušovať nikoho práva a prechod k minimálnemu štátu je tiež morálne oprávnení a neporušuje nikoho práva(Nozick, 1993, s. 162).

Dominantné ochranné združenie sa vyníma týmito dvoma nevyhnutnými podmienkami: má byť morálne oprávnené a nesmie porušovať nikoho práva. Toto združenie má monopolné postavenie vo „všeobecne fungujúcom uplatňovateľnom zákaze“ aby procedurálne normy boli uplatňované spoľahlivo, t.j. aby sa zabránilo k nespoľahlivo uplatňovaným procesom. Ochranné združenie vidí tento všeobecne platný zákaz po svojom a má predstavu ako ho má využívať a posudzovať. Ochrana poskytovaná združením platí komplexne, čo znamená všetkým na určitom geografickom území, nakoľko nehovorí o redistributíve, čo znamená prerozdeľovaní financií, ktorých účelom by mala byť ochrana všetkých na úkor určitých jedincov, ktorí platia viac. Ale naopak je ustanovená kompenzáciou, čo znamená, že je využitá pre účel výkonu spravodlivosti.

Ochranné združenia ponúkajú dva spôsoby poskytovania ochrany : „jedny, ktoré chránia klientov pred nebezpečným individuálnym presadzovaním spravodlivosti, a druhé, ktoré takúto ochranu neposkytujú, ale chránia iba pred krádežou, násilným prepadnutím atď.(ak, pravda, tieto nie sú súčasťou individuálneho presadzovania spravodlivosti)“(Nozick, 1993, s. 162). To znamená, že ochranné združenie v prvom

spôsobe kompenzuje priplatenie za služby ochrany voči garantovaniu toho, že na danom území nebude môcť určitý jedinec alebo skupina posudzovať prípad po svojom, ale bude podliehať dominantnému združeniu. V druhom prípade dominantné združenie nedostáva a neposkytuje ochranu všetkým a to znamená, že nemá ani čo kompenzovať a garantovať.

Jedinečné postavenie dominantného združenia a vznik minimálneho štátu, ktorý vychádza z koncepcie prirodzeného stavu, je spôsobené spontánne, t.j. pomocou Smithovou teóriou neviditeľnej ruky pomocou morálne možných prostriedkov a bez zasahovania do práva jedinca. To znamená, že nikto si nemôže nárokovať na výnimočnú výsadu a kompenzáciu od tohto dominantného združenia(Nozick, 1993, s. 162-163).

Podľa R.Nozicka, dominantné združenie na určitom území ma znaky štátu, byrokratický aparát na plný úväzok, je štátom na geograficky určenom území, kde sa nachádza „viac než niekoľko osôb“ a čo sa týka územia „určitej veľkosti“(Nozick, 1993, s. 165). Pre vytvorenie štátu je potrebné preto geografické územie a populácia. Môžeme hovoriť o štáte, keď skoro každá osoba na určitom území sa stala zákazníkom dominantného združenia a nezávislé osoby sú v sporoch so zákazníkmi združenia a so samotným združením tiež. Nozick konštatuje, že weberová definícia moderného štátu, kde hovorí, že štát je jediným, ktorý vykonáva monopol násilia, nie je pre jeho prípad úplne presná nakoľko dominantná ochranná skupina si nenárokuje na takéto oprávnenie. Preto nehovorí len o štáte ale ako o „entite podobnej štátu“ nakoľko toto združenie má znaky a podobnosti s weberovskou a antropologickou definíciou štátu(Nozick, 1993, s. 165-167).

Dôchodkový systém

Priebežne financovaný dôchodkový systém (I. pilier)

Na Slovensku od roku 2005 poznáme dôchodkový systém, ktorý pozostáva z troch pilierov. V prvom pilieri, ktorý sa nazýva pay-as-you-go, čiže priebežný dôchodkový systém, ľudia pracujúci v produktívnom veku sú povinní odovzdávať zo svojej mzdy určitú časť peňazí na tento účel, aby sa tak isto aj im v budúcnosti dostavilo dostatočnej renty, keď ich sily nebudú dosahovať takú efektívnosť, aby boli schopní zabezpečiť svoj život svojou prácou. Z týchto odovzdaných peňazí, ktoré odovzdáva produktívna časť obyvateľstva sú riešené renty dôchodcom, ktorí dovŕšili určitý rok svojho života. Začatie dôchodku, čiže vek do dôchodku určuje štát. Podmienkou je, že ľudia musia mať odpracovaných určitý počet rokov počas svojho produktívneho veku, v tom prípade sa im automaticky dostane takejto renty. Takýmto systémom hovoríme, že sa vytvára medzigeneračná solidarita. Inštitúcia, ktorá je zodpovedná za takéto obstarávanie a starostlivosť občanom je Sociálna poisťovňa. Konkrétne percentá, ktoré odovzdáva zamestnanec a zamestnávateľ zo svojej mzdy sú 28,75 percenta. Z toho ide do dôchodkového poistenia v prvom pilieri 18 %, na invalidné poistenie 6% a na rezervný fond solidarity 4,75%. Z týchto odvádzaných peňazí poistenec je oprávnený využívať aj iné dávky ako starobný dôchodok(predčasný starobný dôchodok, invalidný dôchodok, vdovský dôchodok, vdovecký dôchodok, sirotský dôchodok) samozrejme až po splnení zákonom stanovených podmienok. Dôchodkový vek na Slovensku je určený dosiahnutím u mužov 62 roku života u žien po dosiahnutí 60 roku života. Pre plnenie dôchodkovej renty je povinné uhrádzanie dôchodkového poistenia najmenej 15 rokov. Ak poistenec ešte nedovŕšil 62 rokov a už má odvedených 15 rokov poistenia, je oprávnený požiadať o predčasné plnenie starobného dôchodku, avšak suma predčasného starobného dôchodku musí predstavovať 1,2 násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu alebo 0,6 násobok sumy životného minima(IFP, 2012).

Čo sa týka sumy dôchodku k jedincovi po splnení všetkých zákonom určených podmienok sa určuje ako súčin priemerného osobného mzdového bodu získaného v rozhodujúcom období. V priebežnom dôchodkovom systéme sa vyskytuje veľa otáznikov a veľa vplyvom, ako demografické faktory, percento nezamestnanosti, čo môže dospieť k tomu, že dôchodkové renty nebudú adekvátne k životným podmienkam v ktorých ľudia žijú. To znamená, že vytváraním deficitu sociálnej poisťovne, nakoľko v každom štáte existuje nezamestnanosť, demografické krivky sa pohybujú k menšej pôrodnosti a väčšiemu počtu starších obyvateľov. „V príklade v roku 1994 dosahoval priemerný mesačný dôchodok zhruba 54% hrubej mesačnej mzdy, pričom v roku 2002 dosahoval priemerný mesačný dôchodok 45% priemernej mzdy. Podľa Sociálnej poisťovne by pred reformou v roku 2005 dôchodkový systém v priebežnej podobe, by klesol v krátkej dobe pod 40% priemernej mzdy“(Goliaš, 2004).

Preto v roku 2005 prebehla na Slovensku široká reforma dôchodkového systému a stanovil sa vytvoriť II.pilier dôchodkového sporenia. V čom sa odlišuje prvý pilier dôchodkového sporenia od II.piliera? Druhý pilier dôchodkového sporenia je založený na súkromnom spravovaní financií aktívneho pracujúceho jedinca. Na Slovensku je oprávnených vykonávať takéto spravovanie 6 správcovských spoločnosti. Tieto financie, podliehajú kapitalizácií, čo znamená, že sú investované v súkromných fondoch s určitým percentom zhodnotenia. Tieto financie ma každý jedinec na súkromnom účte, avšak je možné ich čerpať až po dovŕšení dôchodkového veku(ADDS, 2012). Súkromné spoločnosti navrhujú viacero modelov čerpania, napr.: buď model mesačnej renty, alebo vyplatenia celej sumy a je na jedincovi ako si tieto financie zadelí. V druhom pilieri je možné v prípade smrti vlastníka sporiaceho účtu možnosť dedenia danej renty blízkej osobe, rodine, tí majú nárok na „vdovský dôchodok, ktorý sa vypláca 1 rok vdove po smrti manžela vo výške 60% dôchodku. Vdovecký dôchodok ,ktorý sa vypláca 1 rok vdovcovi po smrti manželky vo výške 60% dôchodku. Sirotský dôchodok, ktorý sa vypláca nezaopatrenému dieťaťu po smrti rodiča vo výške 30% dôchodku počas doby vyplácania sirotského dôchodku podľa predpisov o sociálnom zabezpečení“(ADDS, 2012).

V po reforme v roku 2005 bola kvóta odovzdávania určená na 18% do dôchodkového sporenia. V prípade ak si produktívny jedinec zvolí, že si chce sporiť v druhom pilieri, 18% sa prerozdelí v pomere 9% do sociálnej poisťovni a 9% do súkromnej správcovskej spoločnosti. V roku 2012 sa táto kvóta upravila v pomere 4% pre súkromné spoločnosti a 10% do sociálnej poisťovni. V druhom pilieri je možné čerpať daný dôchodok až po odovzdávaní odvodov po 10 rokov. Z dlhodobého hľadiska jedinec bude čerpať z I. aj z II.piliera súčasne. Po reforme v roku 2005 bolo pre prvo-poistencov vstúpenie do druhého piliera povinné. V roku 2013 po reforme dôchodkového zákona je vstup dobrovoľný. Ak sa jedinec rozhodne vstúpiť do daného systému je povinný v ňom ostať. Avšak v posledných rokoch mali jedinci v II.pilieri možnosť výstupu. K 4% odovzdávaných súkromným spoločnostiam má jedinec sporiaci si v tomto systéme dodatočne si doplatiť 2% z vymeriavacieho základu. Otvorenie druhého piliera pre vstup a výstup bolo možné od 01.09.2012-31.01.2013.“ Povinný vstup do II. piliera bol opäť zavedený od 1.4.2012 pre prvopoistencov, čiže pre ľudí, ktorí sú prvýkrát povinne dôchodkovo poistení. Od 1.9.2012 je povinný vstup do II. piliera opäť zrušený. Keď prvopoistenec vstúpi do II. piliera, do 2 rokov môže z neho vystúpiť“(ADDS, 2012). Do druhého piliera nesmú vstúpiť: policajti (štátni aj železniční), hasiči, príslušníci Slovenskej informačnej služby, členovia Horskej záchrannej služby, zamestnanci Národného bezpečnostného úradu, príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže, colníci, vojaci z povolania, starobní dôchodcovia(ADDS, 2012).

Z odovzdávaných kvót jedincov sa vytvára fond, ktorý nazývame dôchodkový. Tento dôchodkový fond je zostavený z jednotlivých častí, ktoré sú vo vlastníctve sporiacich jedincov, čo znamená, že z týchto jedincov sa stávajú investori na finančnom trhu, nakoľko II.pilier vznikol na základe zveľaďovania usporených financií, ktoré podnecujú podmienky pre život. Dôchodkový fond nemá právnu subjektivitu, podlieha súkromnej správe dôchodkových spoločností. Táto finančná inštitúcia podlieha Národnej Banke Slovenskej republiky. Vzťah sporiaceho jedinca a správcovskej spoločnosti vzniká na základe zmluvy, podľa ktorej je správcovská spoločnosť oprávnená spravovať aktíva jedinca, vytvárať a investovať do fondov, vyplácať dôchodky jedincovi z druhého piliera. Majetok sporiteľov a majetok

dôchodkových spoločností musí byť jasne oddelený. Rozdielom medzi I. a II. dôchodkovým pilierom je v tom, že za prvý pilier garantuje jeho funkčnosť a úspory štát, pričom v druhom pilieri štát negarantuje úspory sporiacim. Sporiteľ ide do určitého rizika, môžeme povedať, že dôchodkové fondy sa stali nástrojom kapitálového trhu, kde jasne existuje riziko, výnos ako aj bankrot. Ďalej, čo sa týka dôchodkových fondov musia mať explicitne určené svoju štruktúru a funkciu. Dôchodková správcovská spoločnosť musí zachovať informovanosť sporiacich jedincov. Na Slovensku dôchodkové správcovské spoločnosti umožňujú klientovi rozhodnúť sa do akého investičného fondu investuje svoje nasporené peniaze. Existujú štyri typy: akciový fond, zmiešaný fond, dlhopisový fond, indexový fond(nepoužíva sa od roku 2012). Tieto rozhodnutia nie sú konečné a záväzné, sporiaci jedinec si môže svoje aktíva z dôchodkového sporenia rozložiť do dvoch fondov, pričom je podmienka, že jeden z nich musí byť dlhopisový. Taktiež kedykoľvek môže zmeniť správcovskú spoločnosť. Kontrola a dohľad nad II. pilierom je založená na povolení NBS dôchodkovej správcovskej spoločnosti poskytovať finančné služby a správu nad dôchodkovými fondmi. Ďalej nezávislý depozitár(iná finančná inštitúcia), ktorá dohliada a schvaľuje transakcie dôchodkových fondov, vedie bežné účty dôchodkovej správcovskej spoločnosti, dohliada na dodržiavanie pravidiel spoločnosti a porušenie zákona oznamuje NBS. Za takúto službu si účtuje poplatok. Ďalším bodom kontroly je určený nezávislý audítor, ktorý podlieha taktiež NBS, a samotná dôchodková správcovská spoločnosť. Klient a zároveň sporiaci jedinec môže taktiež vykonávať dohľad nad svojimi aktívami prostredníctvom informácií z dôchodkovej správcovskej spoločnosti, možnosť overenia informácií ohľadom svojho účtu cez internet (ADDS, 2012).

Význam II.piliera

Ako som už spomínal II.pilier má zabezpečiť prosperitu a primeranú životnú úroveň navzdor voči vonkajším faktorom a podmienkam, ktoré ovplyvňujú život jedinca. Avšak taktiež vplýva na II.pilier veľa faktorov ako demografický faktor, nakoľko v prípade sporenia v II.pilieri ma jedinec nárok na čerpanie aj z I.piliera, ak sa bude v I.pilieri znižovať percento dôchodku voči priemernému hrubému mesačnému zárobku, tak isto to postihne aj sporiacich v druhom pilieri. Druhým rizikom sú

politické rozhodnutia, ako sme videli v roku 2005 boli pravidlá kvót odovzdávaných súkromným spoločnostiam na súkromné účty sporiteľom upravené skoro na polovicu. V Maďarsku v roku 2010 bol upravený zákon o dôchodkovom sporení tak, že sporiacim jedincom boli odobrané 2/3 úspor. Takýmto krokom významne štátna sféra zasiahla do súkromnej. Na to aby bol II.pilier úspešný, je potrebné dosiahnuť mieru zúročenia aspoň na úrovni inflácie. Samotným rizikom je tiež ten fakt, že sporitelia v samotnej podstate obchodujú na finančnom trhu, nie priamo, ale pomocou dôchodkovej správcovskej spoločnosti, v dnešnej dobe v roku 2013 celý svet spomalila kríza a neistota, tak isto človek musí rozmýšľať aj pri rozostavení svojich aktív v jednotlivých fondoch aby boli prospešné a nemali opačný koniec (Podstupka, 2010).

III. pilier (Doplnkové dôchodkové sporenie)

Tento dôchodkový sporiaci pilier je definovaný zákonom v.650/2004 Z.z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, s účinnosťou od 01.01.2005. Tretí pilier je definovaný na báze dobrovoľnosti ako doplnkový systém k dôchodkovému sporeniu, financie sú spravované súkromnými doplnkovými dôchodkovými spoločnosťami. Daná inštitúcia je akciovou spoločnosťou, ktorej sídlo sa nachádza na Slovensku. Jej vznik a povolenie musí byť odobrené Národnou bankou Slovenska. Svoju činnosť je oprávnená vykonávať po splnení všetkých zákonných podmienok. Doplnkové dôchodkové spoločnosti umožňujú svojim sporiteľom vytvoriť si doplnkový príjem k starobnému dôchodku. Vzťah sporiteľa, ktorý musí mať 18 rokov, vzniká na základe účastníckej zmluvy s doplnkovou dôchodkovou spoločnosťou. Financie sporiteľa sú pod správou doplnkovej dôchodkovej spoločnosti, ktorá následne tieto finančné prostriedky investuje za účelom zisku. Suma, ktorú bude sporiteľ následne poberať v dôchodkovom veku, závisí od vložených financií na sporiaci účet a tak isto miera ich výnosu. Kvóta odovzdávaná sporiteľom je na základe dobrovoľnosti, táto kvóta je dohodnutá v účastníckej zmluve, kvóta je odovzdávaná prostredníctvom zamestnávateľa.(MPSvaR, 2011)

“Doplnková dôchodková spoločnosť vytvára a spravuje dva druhy fondov: Príspevkový doplnkový dôchodkový fond, ktorého majetok môžu tvoriť akciové, dlhopisové, peňažné a iné investície.

Výplatný doplnkový dôchodkový fond, ktorého majetok môžu tvoriť len dlhopisové a peňažné investície a obchody určené na obmedzenie devízového rizika“(MPSvaR, 2011).

Po dovŕšení dôchodkového veku, môže jedinec dostávať rentu z troch pilierov zároveň, z prvého piliera, v ktorom sa priebežne odovzdávajú odvody aj do starobného sporenia, ak uzavrel zmluvu s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou dostane dôchodcovskú dávku z usporených peňazí a z mieri zúročenia, aj keď sa mu renta z prvého piliera primerane zníži. Na koniec sporiteľ bude dostávať rentu aj z doplnkového dôchodkového sporenia(MPSvaR, 2011).

Výsluhové dôchodky

V dôchodkovom zabezpečení obyvateľstva poznáme aj mimoriadne financovanie alebo výnimku, čo znamená, že financovanie niektorých ľudí v určitom obore zamestnania sú hodnotení inak. Tento systém je platný pre príslušníkov policajného zboru, profesionálnych vojakov, pre príslušníkov hasičského a záchranného zboru, pre príslušníkov Slovenskej informačnej služby, pre príslušníkov Horskej služby, Národného bezpečnostného zboru, atď... Toto dôchodkové zabezpečenie je upravené zákonom č.328/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V tomto systéme sa berú do úvahy nasledujúce faktory ako je napríklad rizikovosť povolania voči službe k štátu(Goliaš, 2011). Nárok na výsluhový dôchodok vzniká po 15tich rokoch v silových zložkách SR. Výpočet dôchodku v silových zložkách :

„Za 15 rokov trvania služobného pomeru sa dôchodok vypočíta ako 30% z priemerného služobného platu v príjmovo najlepšom ukončenom kalendárnom roku

v období posledných 10 ukončených kalendárnych rokov pred skončením služobného pomeru.

Za obdobie od 16. až do 20. (vrátane) skončeného roku trvania služobného pomeru sa výsluhový dôchodok zvyšuje za každý rok o 2% základu.

Za obdobie od 21. až do 25. (vrátane) skončeného roku trvania služobného pomeru sa výsluhový dôchodok zvyšuje za každý rok o 3% základu.

Za 26. skončený rok trvania služobného pomeru a každý ďalší rok sa výsluhový dôchodok zvyšuje za každý rok o 1% základu, najviac však do výšky 60% základu.

Vyplácanie výsluhového dôchodku nie je podmienené dovŕšením akéhokoľvek veku“(Goliaš, 2011).

Záver

Je podľa J.Rawlsa dôchodkový systém spravodlivý ?

Podľa J.Rawlsa systém musí fungovať na princípe racionality, rovnosti, dohode. Z filozofického hľadiska Rawls vychádza z abstraktnej predstavy o spoločenskej zmluve, ktorá je pozmenená vyjednávacími a limitujúcimi princípmi. To znamená, že ľudia sa dohodnú na určitých pravidlách a princípoch tak aby sme hovorili o spravodlivo usporiadanej spoločnosti. Tieto pravidlá a princípy sú v spoločnosti uplatňované pomocou inštitúcií, ktoré musia konať na základe zákonov. Dôležitým bodom pre vyjednávanie princípov je odmietnutie utilitarianizmu a neodcudziteľné základné práva a slobody. V ústave Slovenskej republike sa píše, že každý človek má právo na dôstojný život. Ako môžeme definovať dôstojný život ? V jednoduchosti si myslím, že sú to také podmienky na život, ktorými si človek dokáže zabezpečiť bežné potreby ako vzdelanie, potravu, bývanie, atď.. Čo ak si dospelý jedinec nie je schopný zabezpečiť základné podmienky pre takýto život v modernej spoločnosti ?

Hovoríme, že dôležitú úlohu v tomto smere zohráva štát. Na základe dohody, všeobecnej zhody, ľudia odovzdávajú svoj hlas v prospech reprezentanta, ktorý by mal vykonávať ich vôľu. Takto by sa mala vytvoriť harmonizácia medzi občanom a inštitúciou, ktorú má daný človek na starosti. Ako som už spomínal, inštitúcie majú riadiť a implementovať pravidlá na ktorých sa občania zhodli a preto v prípade núdze by mal štát zohrávať takú úlohu aby danému jedincovi umožnil aspoň na krátky čas kompenzovať potreby, ktoré si sám nedokáže zabezpečiť.

Čo sa týka práva na dôstojný život, určite tu môžeme hovoriť o práve na dôstojné dožitie. Preto sa vytvoril dôchodkový systém, Rawls medzi sociálnymi reguláciami spomínal daňový systém, ktorým sa regulujú ekonomické nerovnosti v spoločnosti v prospech štát a následné prerozdeľovanie. Samozrejme k tomuto stavu je potrebná dohoda. Dôchodkový systém je správnym riešením v princípe liberálnej rovnosti.

Z pohľadu Rawlsa by bolo racionálnym rozhodnutím zhodnúť sa nad takýmto systémom, nakoľko ľudia v produktívnom veku určitým spôsobom rozmýšľajú nad svojou budúcnosťou uvedomujúc si stav, ktorý môže nastať, keď po fyzickej stránke si jedinec nebude schopný zabezpečiť základné potreby. V samotnej podstate sa medzi ľuďmi vytvára solidarita, ktorá je podmienená tým, že je jasne stanovené, že tým ktorí odovzdávajú časť zo svojej mzdy štátu, ten následne prerozdeľuje tieto financie voči starším občanom spoločnosti, sa dostane rovnakého práva na dožitie v spoločnosti v ktorej fungoval a pôsobil. Základnou myšlienkou môže byť aj uvedomenie si situácie a rešpektovanie staršej vrstvy obyvateľstva v tom zmysle, že vďaka ním máme dnes prostriedky ako napr. dopravnú infraštruktúru, bytové domy, históriu a pod., ktoré plne využívame a rozvíjame v prospech budúcich generácií. Na týchto základoch je schopné založiť si a zabezpečiť si dôstojné podmienky pre život jedinca ako aj pre jeho rodinu.

V ideálnej situácií, keby bol každý človek zamestnaný by bol takýto systém podľa J.Rawlsa spravodlivý, avšak žijeme v spoločnosti, kde veľa ľudí môže takýto systém využívať. To znamená, že niektorí ľudia v spoločnosti nechcú pracovať a podieľať sa na tejto solidarite, oni chcú iba niečo vyťažiť z druhých solidárnosti. Hovoríme o jedincoch, ktorých zámerom je byť nezamestnaným, ktorí hľadajú cesty, ktoré nie sú vopred stanovené. Pohybujú sa v systémových chybách štátu, kde nie je dostatočná kontrola. V tom prípade takýto systém nie je v poriadku a nie je spravodlivý. Úlohou štátu je tiež zabraňovať a eliminovať takéto chyby. Zoberme si príklad, že normálny jedinec pracuje 20 rokov vo svojej krajine a dostane sa mu približne takého istého zadosť učinenia ako jedincovi, ktorý nepracoval 20 rokov iba poberal sociálne dávky a bol nezamestnaný. Tu môže vzniknúť skepsa v spoločenstve v ktorom žijú a veľa takýchto príkladov môže viesť k nedôvere a k obchádzaniu systému aj inak spravodlivých jedincov. Po myšlienkovej stránke je dôchodkový systém spravodlivý, avšak po praktickej stránke nie voči pracujúcim ľuďom a ľuďom, ktorí pre nedostatočnú kontrolu dokázali plávať mimo zákon. V prípade nezamestnanosti, ktorá je vrcholom nedobrej ekonomickej situácie v spoločenstve je takýto stav prijateľný, ale iba dočasne. Občania si uvedomujú, že o zamestnanie môže prísť každý, ale podľa pravidiel spoločnosti je automatické, že takýto jedinec si

bude hľadať nové zamestnanie pre zabezpečenie svojich potrieb. To, že dôchodkové poistenie v prvom pilieri je povinné, nevplýva na túto situáciu ako nespravodlivý princíp, nakoľko vytvorenie takéhoto systému môžeme považovať za prevenciu voči nepriaznivej životnej situácie v budúcnosti. Čo môže vplývať na tento stav nespravodlivo môže byť fakt, že odovzdávaná kvóta pre ľudí v dôchodkovom veku nebude dostačujúca.

Podľa reformy z roku 2005 bol tento fakt rozhodujúcim pre vytvorenie troj-pilierového systému. To znamená, že sa vytvoril druhý dôchodkový pilier, štát sa rozhodol polovicu jemu odovzdávanej kvóty poskytnúť občanovi na súkromný účet, ktorý je však pod správou dôchodkovej správcovskej spoločnosti. Prečo bolo potrebné polovicu štátneho sprivatizovať? Takéto peniaze sa stali nástrojom kapitalizmu(komodifikácie), poistenec dôchodkovej správcovskej spoločnosti sa môže rozhodnúť na aký investičný fond uloží svoje úspory. Musí samozrejme počítať s možným rizikom. Počíta sa s tým, že takýmto investovaním sa môže predísť inflácií, čiže znehodnocovaniu peňazí. Samozrejme čerpanie dôchodku zo svojho účtu je možné po desiatich rokoch sporenia a po dovŕšení dôchodkového veku. V tomto zmysle by som nepovažoval podľa J.Rawlsa druhý dôchodkový pilier za nespravodlivý. Vidím to, ako odstraňovanie možných rizík voči občanovi zo strany štátu. Pre vyrovnávanie a dostačujúce zabezpečenie v budúcnosti. Čo by mohlo byť problémom je investovanie peňazí občana pomocou súkromných organizácií. Jedinec musí súhlasiť s možným rizikom, taktiež manipulácia s peniazmi pomocou správcovských spoločností podlieha dostatočnej kontrole a zákonom je určené do akých fondov je prípustné investovať a do akých nie, dôvodom je minimalizácia rizika.

Tretí pilier je založený na dobrovoľnosti, podľa J.Rawlsa by to nebolo v rozpore so spravodlivým princípom. Práveže by sa pozitívne riešila ekonomická situácia a ekonomické rozdiely v spoločnosti. Myslím tým fakt, že ľudia, ktorí myslia dostatočne na svoju budúcnosť si môžu zabezpečiť príjem v starobe z troch rôznych pilierov. Je to na vôli jedinca ako sa rozhodne prispievať si na svoj účet a akou sumou, tak isto má možnosť si vybrať investičné fondy tak, aby svoje financie zhodnotil. Taktiež tu hrozí riziko, že znehodnotí svoje financie.

Výsluhové dôchodky sú založené na presne stanovených povolaniach, ktoré spadajú pod kolonku nebezpečné, rizikové. Hovoríme, zväčša o povolaniach, ktorými sú zabezpečované základné funkcie štátu. Ako napríklad zdravotníctvo, polícia, vojaci, atď. . Týmto jedincom je zabezpečená kratšia doba na to, aby mohli začať čerpať svoj dôchodok, dôchodok sa pohybuje na vyššej úrovni ako u bežných občanoch. Dôležitým bodom podľa J.Rawlsa je dohoda a racionalita. Za závojom nevedomosti sa vyrokujú všetky pravidlá, ktoré budú uskutočňované pomocou inštitúcií. Ak sa v tejto situácií dohodnú na tom, že tieto zložky v štáte sú potrebné a ľudia, ktorí vykonávajú takéto funkcie nasadzujú svoj život, pre bezpečnosť ostatných jedincov spoločenstva, môžu sa dohodnúť na extra dôchodkovej starostlivosti ako majú ostatní, nakoľko vykonávajú zvláštnu prácu vo svojom produktívnom veku v prospech ostatných občanov. Nakoľko takýto jedinci majú zvláštne ohodnotenie v dôchodkovom veku a iné podmienky pre čerpanie, považujem za spravodlivé, že sa nemôžu zúčastňovať na druhom a treťom pilieri.

Je podľa R.Nozicka dôchodkový systém v SR spravodlivý?

Podľa R.Nozicka je prípustné hovoriť iba o minimálnom štáte, ktorým Slovenská republika v skutočnosti nie je. Čo znamená podľa R.Nozicka minimálny štát? Je ňou ochranné združenie, ktoré sa vytvorilo spontánne na základe záujmov a konfliktov ľudí, ktorí sa nachádzajú na určitom geografickom území a tvoria skupinu. Táto skupina je v neustálom konflikte s inými takto vzniknutými skupinami a prichádza k tomu, že jedna skupina nahrádza tú druhú alebo majú jasne určenú hranicu svojho vplyvu. Na to aby sa vytvorila takáto ustanovizeň, je potrebné vychádzať z prirodzeného stavu podľa J.Locka, ktorý definuje základné práva človeka. Podľa R.Nozicka vlastnícke právo patrí medzi najdôležitejšie práva človeka a je až takého názoru, že človek vlastní sám seba. Na toto právo sa viažu ostatné práva, v prípade toho, že niekto mi odcudzí alebo poruší moje práva vlastniť. Čo znamená slovo vlastniť? V jednoduchosti sa dá povedať, že človek keď niečo vlastní má právo disponovať s danou vecou a následne ju má právo aj zničiť. Aby sa zachovali základné

práva v spoločenskom kontexte je potrebné ustanoviť niektorú skupinu ľudí, ktorá sa ustanoví v samotnej podstate samostatne, nakoľko disponuje silou a v skupine je najsilnejšia. Musíme počítať s tým, že v danej skupine platia práva a povinnosti ako v prirodzenom stave J.Locka. Ako náhle táto skupina získa dominantné postavenie v rámci skupiny, musí postupovať podľa určitých pravidiel. Slabší jedinci v danej skupine majú výhodu, že nebudú hodení napospas ostatných silnejších jedincov, avšak za ochranu musia platiť silnejším a zas tí musia garantovať takýto stav. V prípad sporu s inou ochrannou ustanovizňou a neakceptovaním rozhodnutia, napr.: zaplatiť poškodenej strane určitým majetkom, ochranné združenia sa dostanú do konfliktu, končí to vojnou a niekto musí vyhrať. Druhou možnosťou je, že sa geograficky vytýči územie vplyvu a na každom území bude platiť rozhodnutie jednej skupiny. Treťou možnosťou je, že po dlhých bojoch a víťazstvách jednej či druhej strany sa najvyšší predstavitelia skupiny pomocou medzinárodných dohôd dohodnú na princípoch odvolacieho súdu a pod. Ochranné združenie má dve nevyhnutné podmienky a to, že musí byť morálne oprávnené a nesmie porušovať nikoho základné práva. Nesmieme zabúdať na to,že tento systém funguje na základe trhového hospodárstva a na základe princípu neviditeľnej ruky. Preto je potrebná deľba práce v skupine, ktorá slúži pre efektívnosť výkonu spravodlivosti a tak isto pre efektívnosť hospodárstva. Na jednej strane stoja jedinci, ktorí zasahujú v prípade konfliktu a na druhej jedinci, ktorí s touto ochranou obchodujú. Ako som už spomínal, jedinci, ktorí chcú aby im bola poskytovaná ochrana, musia platiť za takúto službu. Avšak Nozick nehovorí o redistributíve, ide o kompenzáciu, za určitú službu som povinný zaplatiť, to znamená, že ide v samotnej podstate o výmenný systém. Ak nie som ochotní platiť, nemám právo na to aby som bol chránený. Tak isto Nozick vo svojej teórií vyčleňuje dva spôsoby platby, jednu za bežné prečiny voči môjmu majetku a druhú, ktorú si niektorí jedinci musia priplatiť a to právo, že o mojom prípade bude rozhodovať dominantné združenie na určitom území a jedinec z inej skupiny nebude môcť presadzovať svoje princípy a práva.

V tomto bode je potrebné uvedomiť si, že v žiadnom zmysle Nozick nepripúšťa intervenciu štátu voči zabezpečovaniu potrieb jedinca. Prvý pilier dôchodkového poistenia je povinný, ustanovil ho štát ako redistributívny systém medzi generáciami.

Podľa R.Nozicka je všetko postavené na právach jedinca v spoločnosti a to tak, že jedinec na základe trhu, svojich schopností a možností sa musí postarať sám o seba. Ochranná ustanovizeň, resp.: minimálny štát ma za účelom poskytnúť mu iba základnú štruktúru, oporný bod v presadzovaní spravodlivosti, tak aby nedošlo k porušeniu základných práv jedinca a ak príde, tak zabezpečiť náhradu škody, potrestanie a pod. Štát by podľa Nozicka neprebral na seba funkciu sociálneho opatrovníka voči svojím občanom. Je to postavené na racionalite človeka prispôsobiť sa podmienkam v ktorých existuje a to tak, že na základe trhu má oprávnenie obchodovať a zabezpečiť si živobytie v práve prebiehajúcom stave ako aj v budúcnosti. Ak je človek riskantným obchodníkom a nemyslí na budúcnosť, tým myslím, že ide na okraj svojich možností, uvedomujúc si situáciu, že nemusí sa mu dostať dostatočného zadosťučinenia, je to problém len jedinca. Príklad platenia za ochranu si môžeme premietnuť taktiež do problematiky daní, ak človek nie je ochotný platiť daň za ochranu, potom žiadnu ochranu ani nedostane, nikto ho nebude nútiť do toho aby sa zúčastňoval na takomto systéme. V inom kontexte a to v dopravnej infraštruktúre, musíme si uvedomiť, že všetko beží na základe súkromného vlastníctva. Keď sa jedinec rozhodne postaviť určitú diaľnicu, môže si požičať na takéto budovanie, veď aj samotný kapitál je predmetom obchodovania, nestranný jedinec sa môže rozhodnúť či si bude platiť mýto za prejazd alebo nebude prechádzať danou diaľnicou.

Druhý pilier dôchodkového systému je založený na určitej dobrovoľnosti a to len v otázke výberu. Tým myslím, že dospelý jedinec v Slovenskej republike sa rozhodne či vstúpi do druhého piliera, avšak prvý pilier je povinný. Štát v samotnej podstate dal do rúk súkromníkov určité percento z odovzdávanej kvóty, ktoré sa ďalej zveľaďuje v investičných fondoch. Avšak nie je to založené na samotnej dobrovoľnosti a výbere jedinca. Jedinec musí patriť a odovzdávať v prvom pilieri následne si môže vybrať inú variantu odovzdávania. Všetko je však pod dohľadom štátnej sféry. V kontexte nozickovej teórie hovoríme stále o intervencií štátu do súkromia jedinca a to nie je v súlade s touto teóriou. Štát takéto rozhodnutie urobil predsa z toho dôvodu, aby zabezpečil nejaké životné minimum voči svojmu občanovi v starobe a to pomocou

súkromných spoločností, ktoré majú za úlohu zhodnotiť odovzdané peniaze. Dôvod prijatia takéhoto rozhodnutia je v rozpore s teóriou minimálneho štátu.

Tretí pilier dôchodkového systému je založený na základe dobrovoľnosti a rozhodnutí jedinca. Avšak v terajšej podobe dôchodkového systému, kde jedinec musí byť členom aspoň v jednom z prvých dvoch pilierov by Nozick nepripustil ani tretí pilier. Nakoľko jedinec sa nemôže rozhodnúť len pre tretí typ.

R.Nozick by pripustil vytvorenie takéhoto systému na základe trhu, to znamená, že nejaká spoločnosť súkromná by sa rozhodla podnikať v tejto oblasti. Následne by sa snažila získať členov do takejto skupiny a ponúknuť im služby. Za vložené financie na jedincov súkromný účet, mu dá možnosť zhodnotiť svoje úspory. Za týmto systémom je egoistické videnie zárobku majiteľa spoločnosti a nie samotný fakt, že chce poskytnúť opateru svojmu zákazníkovi v starobe. Majiteľ takejto spoločnosti získava, nakoľko na určitú dobu, povedzme 10 rokov má viazaný kapitál zo strany sporiaceho jedinca, s týmto kapitálom môže obchodovať na finančnom trhu a zarábať. Svojmu zákazníkovi nič negarantuje môže mu dať na výber typy investičných fondov a to menej riskantný, stredne riskantný a povedzme najmenej rizikový. Zákazník, vie, že po desiatich rokoch môže počítať s tým, že dostane vyplatenú nasporenú sumu, jeho peniaze pri dobrom investovaní nestratia na základe inflácie, a v prípade úmrtia jeho peniaze dostanú jeho potomkovia alebo rodina. Avšak musí si uvedomiť na začiatku a pri vzniku vzájomnej dohody, že peniaze dáva do rúk obchodníka, ktorému sa môže stať to, že zle investuje a jedinec príde o svoje našporené peniaze.

S výsluhovými dôchodkami, ktoré sú ustanovené na základe odrobenia rokov v prospech štát a v rizikových podmienkami by R.Nozick taktiež nesúhlasil. Zoberme si napríklad takú zdravotnú starostlivosť alebo hasičský zbor. Všetko by bolo v rukách súkromných subjektov, to znamená, že kto by si za takúto službu zaplatil, zachránili by mu život, kto nie, nechali by ho napospas osudu. Z toho sa odvíja aj to, že keď to má v rukách súkromník a štát nedisponuje takouto opaterou, nemôže sa mu dostávať extra dôchodku zo strany štátu. Všetko je na ramenách jednotlivca ako by si zariadil a rozplánoval svoje financie.

Bibliografia

ADDS. (2012). *Čo je 2.pilier ?* Cit. 31. Marec 2013. Dostupné na Internete: Dôchodky: http://dochodky.com/

Goliaš, P. (Máj 2004). *Dôchodková reforma na Slovensku : Argumemnty pre a proti*. Cit. 31. Marec 2013. Dostupné na Internete: Ineko: http://web.sulik.sk/

Goliaš, P. (2011). *DÔCHODKOVÝ SYSTÉM – vývoj po 1.1.2011*. Cit. 31. Marec 2013. Dostupné na Internete: Ineko: www.ineko.sk/

IFP. (Máj 2012). *Analýza dlhodobej udržateľnosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR*. Cit. 31. Marec 2013. Dostupné na Internete: Ministerstvo Financií SR: http://www.finance.gov.sk/

MPSvaR. (2. November 2011). *III. pilier - doplnkové dôchodkové sporenie*. Cit. 31. Marec 2013. Dostupné na Internete: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky: http://www.employment.gov.sk/

Nozick, R. (1993). Anarchia, štát a utópia. Prečo teória prirodzeného stavu? In R. Nozick, *O slobode a spravodlivosti. Liberalizmus dnes* (s. 114-172). Bratislava: ARCHA.

Podstupka, P. (17. December 2010). *Maďarská reforma ohrozuje aj náš pilier*. Cit. 31. Marec 2013. Dostupné na Internete: HN online: http://hnonline.sk

Rawls, J. (1995). *Teorie Spravedlnosti.* Praha: Victoria Publishing.